

Мовознавство

УДК 81'42'282:165.741

DOI: 10.31471/2304-7402-2023-18(69)-34-44

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАГМАТИЧНИХ КОМПОНЕНТІВ ЗНАЧЕННЯ В ДІАЛЕКТНОМУ ДИСКУРСІ

Марія Голянич

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра української мови; 76015, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57*

У статті розкрито семантику тих мовних одиниць, які в гуцульському діалектному дискурсі є вагомими у вираженні прагматичних компонентів значення. Насамперед звернено увагу на внутрішньоформні лексеми – слова з яскраво вираженою внутрішньою формою, оскільки в діалектному тексті вони є носіями оцінних і асоціативно-образних значень, що сприяє формуванню смислової багатоплановості тексту.

Включені в адресантно-адресатні відношення, такі одиниці є значущими у вираженні ілокутивних сил мовця й досягненні ним перлокутивного ефекту.

У статті, зокрема, розкрито семантику внутрішньоформної лексеми ЛУТАВ'ЄК, показано її співвіднесеність із спільнокореневим словотвірним гніздом як засобом вираження відповідного концепту, оскільки внутрішня форма слова – це концептуальна ознака, закріплена в слові, яка є носієм не тільки поняттєвого змісту, але й різного типу асоціацій, образів, уявлень, що є значущим у тексті як комунікативно-прагматичному цілому.

Доведено, що назване слово, як і будь-яке інше з яскраво вираженою внутрішньою формою, у діалектному дискурсі може виступати виразником різного типу прагматичних компонентів значення, що сприяє актуалізації інтенцій комунікантів у процесі їх мовленнєвої взаємодії.

Досліджено також характер семантики таких мовних одиниць, як АГ'А Й'О та АЛЛЕ, й виявлено їх функційне навантаження в різних фрагментах говіркового мовлення, зокрема акцентовано на здатності цих величин підсилювати комунікативно-прагматичну спрямованість тих висловлень, у складі яких вони використовуються.

Ключові слова: адресант, адресат, внутрішня форма слова, імплікатура, комунікативний смисл, мовленнєвий акт, прагматичний компонент значення, текст (дискурс).

Актуальність праці зумовлена зорієнтованістю сучасних діалектологічних студій не тільки на розкриття семантики окремих мовних одиниць у тексті як дискурсі, але й на виявлення в ньому їх комунікативно-прагматичного потенціалу. Значущими в цьому аспекті в мовленні жителів села Тюдів є лексеми з яскраво вираженою внутрішньою формою, а також такі мовні величини, як АГÁ ЙÓ та ЂЛЛЕ. Це й зумовило вибір теми дослідження.

Об'єкт дослідження – названі мовні одиниці, що в гуцульському діалектному дискурсі є носіями прагматичних компонентів значення.

Предмет дослідження – семантика внутрішньоформного слова ЛУТАВ'ЄК, а також таких мовних величин, як АГÁ ЙÓ, ЂЛЛЕ, які в мовленні жителів села Тюдів є когнітивними й оцінно-образними маркерами вираження змісту, а також актуалізаторами прагматичних компонентів значення, що формуються у процесі діалогічної взаємодії мовців.

Матеріал дослідження – фрагменти мовлення жителів села Тюдів Косівського району Івано-Франківської області.

Мета статті – розкрити семантику таких мовних одиниць, як ЛУТАВ'ЄК, АГÁ ЙÓ та ЂЛЛЕ, й дослідити особливості реалізації ними прагматичних компонентів значення в говірці села Тюдів.

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи при аналізі зібраного матеріалу використано апробовані в дослідницькій практиці методи і прийоми. Основним методом дослідження є *описовий* (з прийомами компонентного та контекстуального аналізу), що допомогло систематизувати матеріал, розкрити семантичну структуру ключових мовних одиниць та визначити їх роль у досліджуваних текстах. Використано також *трансакційний* та *інтеннт-аналіз*, що сприяло розкриттю особливостей перебігу спілкування, відбитого в тексті, та виявленню ситуативно зумовлених компонентів значень, пов'язаних із досліджуваними словами.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві гуцульські говіркові одиниці, які не були об'єктом спеціального наукового аналізу, розглянуто крізь призму комунікативно-прагматичного виміру.

Практичне значення статті полягає в тому, що матеріал дослідження, методика його аналізу можуть бути використані при викладанні діалектології, курсу «Основи комунікативної лінгвістики», при підготовці спецкурсів з лексичної семантики, лінгвістичної прагматики та етнолінгвістики.

Основний виклад матеріалу. У сучасному мовознавстві актуальними є питання, пов'язані з дослідженням комунікативно-прагматичного аспекту тексту, зокрема й діалектного, оскільки такий підхід не тільки виявляє характер концептуалізації і категоризації дійсності, оприявленої у мовних одиницях, не лише акцентує на певних форматах знань про

дійсність, мовних компетенціях учасників спілкування, але й показує, як людина в процесі інтеракції, спираючись на власний досвід, на пресупозиції, аксіологічно кваліфікує висловлене, якою мірою сказане нею включене у процес дискурсивного смислородження, актуалізації комунікативних смислів¹.

Тому при аналізі діалектного тексту (дискурсу) враховуємо і стабільне, інваріантне, загальноприйняте в межах говірки денотативне значення мовних одиниць, використовуваних у типових ситуаціях, в однакових за характером мовленнєвих актах², і те індивідуальне, особистісне, мінливе, що пов'язане із внутрішнім світом мовця, з його емоційною налаштованістю на кооперативне спілкування, те, що актуалізується «тут і тепер (вже, негайно)», виявляючи такі прагматичні компоненти значення, які, на перший погляд, з мовною одиницею не повинні би пов'язуватись.

Входячи до складу висловлення, включаючись у комунікативно-прагматичні координати, така одиниця великою мірою сигналізує про ставлення мовця до того, про що він чи комунікативний партнер повідомляє, а це сприяє виявленню комунікативної спрямованості (ілокуції) змісту, закладеного у мовленнєвому акті.

Одним із виразників прагматичного компонента значення слова, яке виступає елементом висловлення, є внутрішньоформна одиниця – слово з яскраво вираженою внутрішньою формою³.

Звичайно, і поза контекстом така величина здатна виступати носієм конотативних сем, однак у тексті (дискурсі) експресивно-оцінні значеннєві компоненти підсилюються за рахунок комунікативно-прагматичних настанов мовців. Наприклад, *лутав'єк*. Ця говіркова лексема майже в

¹ *Комунікативний смисл* – «інформаційний компонент спілкування, який формується як сумарна семантична, синтактична і прагматична домінанта комунікативних стратегій усіх учасників кооперативного спілкування в межах певного контексту і ситуації із застосуванням вербальних, невербальних і паравербальних засобів» [1, с. 18].

² *Мовленнєві акти* – «межові складники процесів комунікації, динамічні елементи взаємовпливу особистостей у процесах живої інтеракції, що мають форму конкретних речень (висловлень)» [1, с. 16]; мовленнєвий акт – «цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в даному суспільстві; мінімальна одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації» [2, с. 170].

³ «Внутрішня форма слова є центр образу, одна з його ознак, яка переважає над усіма іншими» [6, с. 33]; «Ознака, виражена словом, легко зміцнює своє переважання над усіма іншими, бо відтворюється за кожним новим сприйняттям, навіть не містяться у цьому останньому, тоді як із решти ознак образу є такі, які можуть лише зрідка повертатися у свідомість. Але цього мало. Слово від самого свого народження становить для мовця засіб розуміти себе, аперципувати свої сприйняття. Внутрішня форма, крім фактичної єдності образу, дає ще знання цієї єдності; вона становить не образ предмета, а образ образу, тобто уявлення» [6, с. 34].

усіх контекстах називає денотат безпосередньо, прямо, виражаючи негативне ставлення мовця до особи, позначеної цим словом: **ЛУТАВИЙ** – «це тикі гет уп'єртий / а лутаўй'єк / то ш'і гірше».

Внутрішня форма цього слова закладена ще в етимоні¹ твірного; вона повністю входить у структуру його лексичного значення, конкретизуючи ту семантичну сферу, з якою слово пов'язане: **ЛУТАЎЙ'ЄК** – «той / шо йє лутавий»; «той / шо л'уби / л'аким се лутавити».

Крім полімотивованості, закладеної в ньому, назване похідне своїм семантичним наповненням тісно пов'язане і з іншими одиницями словотвірного гнізда. І це важливо підкреслити, бо справді семантична наповненість слова **лутав'єк** увиразнюється через входження його до словотвірного гнізда, яке можна кваліфікувати як вербалізатора відповідного концепту, що репрезентує досвід людини, пов'язаний не лише з поняттєвим його виміром, але й з відповідними образами, уявленнями, асоціаціями.

Внутрішня форма слова при такому підході виступає як концептуальна ознака, закріплена в слові, а отже, є носієм не лише сутнісних ознак предмета, але й факультативних, оцінно-образних.

Включаючись через слово в адресантно-адресатні координати, вона увиразнює, експресивізує висловлене мовцями, виступає вагомим виразником їх інтенцій: «Бо ік сказати ком'ус лутаўй'єк / лутаўй'ич'ок / то це ни пофаліти й'іго / а показати / шо й'іго натура м'ін'і гет се ни ўдайє».

Як бачимо, внутрішньоформне слово, з одного боку, в конкретній мовленнєвій ситуації є виразником прагматичних компонентів значень («йа л'убіу ч'ємних / під:атливих / послушних / а ни отаких»), з іншого – таке слово завжди «підживлюється» словотвірним гніздом, що репрезентує набуті мовцем знання, схеми пережитих ним ситуацій і, очевидно, сценаріїв, у яких той чи той дериват використовувався. Наприклад:

ЗАЛУТАВИТИСЕ – «зач'єти лутавитице»; «лутавитице тикі доўго / докі й'ім'у ни пер'єде»;

ПОЛУТАВИТИСЕ – «лутавитице ікі іс ч'єс / а пот'ому зач'єти говорити / таї уж'є по лутаўй'ін'у»;

ЛУТАЎЙ'ІН'І – «це тот'о сам'є / шо ўп'єрт'іс'т' / це ік хтос ни го-в'ори / надуўсе / наўміс'не се зат' :єў / уз'єў себе ў жмен'у / і на'в' іт' слухати ни хоч'і / шо й'ім'у каўт / а ни т:о / шо робити / йа за ц:е так бих сказала / й'о»;

ЛУТАВ'ІС'Т' – «так'є сам'є / н'іц ни ін'че / і ни л'іп'ше / Мар'іч'ко»;

УЛУТАВИТИСЕ – «це так / іт' би хтос уп'єрсе ро́гом / і ни зруши з м'іс'ц'а / надуў зуки / і тебе ни ч'уїї / на ріўни і дор'оз'і шош у не́го / ўитрікло / і вин стаў / іт' дундук / це т:о сам'є / шо ўс'єрдіўсе / о: / ал'є

¹ Лутавий – «мовчазний, похмурий»; «упертий, дурний»; «зухвалий...»; [лута́витися] «протівитися, упиратися...» [5, с. 313].

ш'є ни так / бо ік усєрдиўсе / то хот' шош витпов' іст / а йік се ўлутавиў / то т'єшко за слово».

Кожне речення, у складі якого є внутрішньоформне слово чи один із елементів словотвірного гнізда, включене у комунікативно-прагматичні координати, містить комунікативну мету, закладений у ньому намір мовця, який узагальнено можна кваліфікувати як прагнення повідомити чи запитати про щось, ствердити чи заперечити щось, попередити стосовно чогось, спрямувати адресата на якусь дію (цим самим досягти перлокутивного ефекту), висловити згоду чи незгоду з чимось, дати чомусь (комусь) певну оцінку та ін.

Входячи в семантичну структуру мовленнєвого акту, така внутрішньоформна одиниця (через пресупозиційні знання комунікантів) уже виявляє позицію адресанта в плані того, як повинен би адресат кваліфікувати отримане повідомлення: *Ти / лутаўйєку / кому йа каў? / ци м'ін'і ўстати / шобєс менє ўч'ўў».* Тут імпліцитно закодована погроза, яку можна дешифрувати так: *«К ни перестанєш се лутавити / то зарас дистанєш / йа ўстану / озму прут / і меш бітий».* Розглянемо ще приклад: *«Мої / та цєс лутаўйєк ч'о се ни ўбзивайі / ч'о вин / верє / м'ін'і коріт / ч'о роби наўстр'іт?».*

Висловлюючись у присутності «лутав'їка», тим самим опосередковано апелюючим до нього, адресант підкреслює своє негативне ставлення до його дій, наголошуючи: нема і не було жодних причин для «лутав'їня», мовляв, *«т'єшко се здогадати / ч'о ти отак себе ведєш».*

Семантико-прагматичними маркерами вираження смислу, закладеного у цьому мовленнєвому акті, виступають, крім ключового слова, такі одиниці, як *мой, верє*, редуплікований елемент *чьо*, фразеологізм *робіти навстріть*, що підсилює закладену у висловленні комунікативну мету адресанта, сприяє вираженню його інтенцій – запобігти ускладненню ситуації, «загасити» конфлікт, вивести адресата («лутав'їка») із його емоційно-психологічного стану.

Як бачимо, виявленню характеру адресантно-адресатних відношень (через внутрішньоформну лексему він великою мірою сприймається як конфронтаційний) сприяють і ті мовні одиниці, які підсилюють прагматично-оцінне значення ключового слова. Порівняймо ще: *«Хол'єра би йіго ўз'єла / цєго лутаўйіка / йєк вин менє гризє»;* *«Б'ідоч'ко мойа гир'ка / шо йа майу роб'ити с цим лутаўйіком»;* *«Аг'імої / та ўже дал'і нима куд'а / ўже дийшло до крайного / отак вид мал'ого лутавиц'є / і ш'о ви бєсте на ц'є сказали?»;* *«Таже м'уси б'ути ікі'їс прип'ір цєму лутаўйін'у / циї лутавиї натур'і».*

Наведені приклади засвідчують, як саме адресант кваліфікує пов'язаний з названою внутрішньоформною одиницею смисл, як системні значення слова, наявні в говірці, завдяки кваліфікаторам здатні набувати різної інтенсивності в координатах «добре – погано»: «погано –

гет зле»; «погано – крайне погано»; «погано – тики так, що дальше терпіти ни мош».

Важливо підкреслити й те, що ключове внутрішньоформне слово, входячи в певний мовленнєвий акт, здатне підсилювати різні значення, окреслюючи (великою мірою через інтонаційний малюнок висловлення) характер повідомлення, «підказуючи» адресатові, що в тексті закладені додаткові смислові прирощення. Наприклад: «*Файно / дуже йіс ф'а йно оц:е робиши / ф'айно лутавис:е / ої шо ф'а йно / роби так і дал 'і*» («Тутки гейби фал 'ба / алé то лици так вигл 'ідаїї / шо баба йіг'о фаліт / ни б'йтесе / малій добре знаїї / шо за лутаўйін 'і ни фал 'ут / шо вин зле роби»).

Розглянемо ще приклади: «*Лутаўй'ек вид лутаўй'іка / алé ви ни д и в'уйтесе / уні ўс 'і ў ти ї фам'іл'ійі уперт 'укі / зад'уже гонор'ов 'і*» (тут – констатація факту, заспокоєння когось через кваліфікацію ситуації, применшення вини третьої особи, про яку мовиться, бо «*лутавис'т' у него спатк'ова / ш'о вин / сар'аку / вінен?*»); «*Ти / лутаўй'еку / іди йіш / ни дуї з'уки / бо йіс сам вінен / гаї іди / іди / бо йіда вістине / таї тогді шо / меш студéне йісти ?*» (тут – намагання згладити конфлікт, висловлено докір («*бо йіс сам вінен*»), а також заохочення комунікативного партнера до дії через аргумент – «*йіда вістине*»).

Матеріал нашого дослідження засвідчив: ключове внутрішньоформне слово у певних мовленнєвих ситуаціях здатне семантично трансформуватися, набуваючи протилежних ознак: «*Видите / ми каз'али / лутаўй'ек / закрем'інцкії / а вин показ'аў прім 'ір / йек тре: держ'ети сл'ово / та без него тутки ми ўс 'і би проп'али / видите / лутавис'т' / зат':ет'іс'т' ни ўрас йе пог'ана*».

У цьому контексті ключове внутрішньоформне слово імплікує значення, яке на аксіологічній шкалі подано виключно зі знаком «плюс», оприявлюючи такі прагматичні компоненти значення: «*мур'овий*»; «*тої / у кого твердé сл'ово*»; «*такій / шо на него мош се спустити*»; «*над'ійний*»; «*тої / шо йе прім'іром дл'а др'угих*» та ін.

У структурі мовленнєвих актів (прямих і непрямих), що формують розгорнутий текст (дискурс), можуть бути повтори (лейтмотивні, топікоутворювальні слова чи словосполучення), синонімічні чи антонімічні одиниці, дескрипції, що є важливими структурно-семантичними елементами тексту як дискурсу й носіями його прагматичних компонентів значень. Однак саме «*примовлюване буття*»¹ внутрішньоформного ключового слова великою мірою виявляє характер спілкування, а отже, і стосунки комунікантів, оцінку ними комунікативної ситуації. Наприклад:

¹ Гадамер Ганс-Георг. Герменевтика і поетика // Вибрані твори / Пер. з нім. К.: «Юніверс», 2001. 288 с.

«Ви каєте / тажé лутаўйёк на ўсёке спосібнй / на такé / шо би і ни здумаў / іа гэзде вйвернула кулёшку / ну таі ми беремо́ копанч'ік / лёда оптач'уйімо йіго ў бріндэу / таі йімо / а ц:е д'іўч'е такош бере / алé о́зме / вймн'іцкайі квач'ок у кулац'і / таі ні би / так'ік ми / потрошки бріндэу / шобі ўс'ім стáло / а ўна н'і / залўтавиласе / шош йіі се ни ўдало / таі уна́ ни ў мйску моч'ейі / а ў кружок / і так / шо гаш гўпайі ў нёго / шобі ми ни ліш вид'іли / алé і ч'ули / отак'і м'інти ц'а д'івоч'ка потрафіла показувати / і див'іц:е / іке малé / а тотá голйўка ад'і йкого пустого́ нат'ігайі / Ну та бо йіі се ни ўдало / шо потрошки / ўна хот'іла по бóгату / а рас ни вол'но / ну то ўна пóгадала / іа зробйу отак / Ну алé подумайте / шо такé гон:о се вйпр'істи ў тй голов'і / оц:е / йёк уно́ там се ўмістіло?».

Як бачимо, ВФ ключового слова у тексті як дискурсі виступає його семантичним скріпом. Вона артикулює значення, що втілюється в різного типу мовних одиницях, зокрема й дескрипціях – характеристиках особи, позначеної цим словом, генеруючи у такий спосіб «приріст буття»¹ цього слова і прагматичні компоненти його значень: «та / шо на ўсёке спосібна»; «та / шо коріт / рóби наўстр'ім»; «та / голова́ йкойі пустого́ нат'ігайі»; «та / ў голов'і котройі ўсёке гон:о се вйпр'істи» та ін.

Крім внутрішньоформного слова, підсилювати комунікативно-прагматичну спрямованість висловлень, наявних у мовленні жителів с. Тюдів, можуть сполуки, які реалізують усталені значення незгоди, конфліктності, заперечення. Наприклад, *ага́ йо*²:

«Ага́ йо / ужé б'іжy / так б'іжy / шо гаш се зашпóртуўу / ви сидитé соб 'і ў тепл 'і / а ти йди / Іванку / двод'і / іди ў таку студ 'ін' / таі вйнеси з р'іки водич'ки».

Ага́ йо (як відповідь на прохання, подане у предтексті) навіть без подальшого розгортання адресатом думки уже виступає виявом незгоди, незалежно від того, що саме і в якій формі буде ним висловлено далі. Наведемо ще приклади: «Ага́ йо / найшли дурного́ / сам'і каж'ім / тажé вас ни замкнўло / ви гон':і рот утворити / у вас ййзик ни прирйс у нёму»; «Ага́ йо / гадаў йіс / шо махнём палч'іком / а іа се схопйу / і поб'іжy / а цего́ / лўпч'іку / ни буде / махаі тим / шо на такé се спокус'ут»; «Ага́ йо / бйрше н'іч'о́ ни хоч'іте?»

Очевидно, *ага́ йо* можна розглядати як засіб вираження згорнутості мовленнєвих актів, а це дає підстави стверджувати, що окремі одиниці, з яких починається мовленнєвий акт, будучи виразниками ментальних моделей сприйняття комунікантом ситуації, здатні «заповнюватися» значеннями особистісного оцінного характеру, реалізуючи ту чи ту інтенцію комуніканта.

¹ Там само, с. 47.

² Голянич М. Мовний портрет села Тюдів. Словник у двох томах. Т.1. А – М. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2018. С. 28.

Назване слово-маркер чи й деякі інші мовні одиниці (наприклад, *Е.;* *И:ї*)¹ у гуцульському діалектному дискурсі – складники мовленнєвих актів (зокрема й непрямих), виступають домінантними маркерами вираження «прочитуваного» усіма смислу, окреслюючи й відповідний набір імплікатур². У наведених вище прикладах *ага́ йо* містить значеннєві компоненти, які можна б оприявити як: «*Аг'її / та́ цєго н'іко́ли ни́ б́уде*»; «*Йа́ бих на таке́ н'іко́ли ни́ пристала́*»; «*Ви менé за ко́го ма́йїте / ік гада́їте / шо́ йа на таке́ се згод'у?*»; «*Та шо́ ви / н'і / йéк йісте́ осм'іли́лисе таке́ м'ін'і ка́зати?*»; «*Н'і / йа се зде́ржу / шоби́ вам шош б́ирше ни ск а́зати за таку́ фа́йну пора́ду*» та ін.

Як бачимо, *ага́ йо*, «відкриваючи» мовленнєвий акт, виступає вказівкою категоричного заперечення того, що було висловлено комунікативним партнером. Актуалізуючи певний фрагмент знання, пов'язаний із характером спілкування, його максимами, виділена мовна одиниця розкриває й особливості взаємодії комунікантів (вона не є кооперативною), а також приховано сигналізує про їх можливе розгортання: подальше з'ясування комунікативних позицій, а отже, вияв бажання згладити конфлікт чи (навпаки) його ускладнити та ін. Наприклад: «*Ага́ йо / ў ме́не ш'ї́ йе трохи́ ро́зуму / абих ни́ дослуха́ўсе до пу́стого / Але́ п одума́йте / Іва́нку / ўно́ ни таке́ пога́не / ік мо́же се зда́ти / ік вам вигл'іда́її*».

Смислове наповнення мовленнєвих актів, у складі яких є *ага́ йо*, звичайно, здійснюється й іншими мовними одиницями. Так, у наведених фрагментах тексту засобами вираження й підсилення прагматичних компонентів значення, закладеного у смисловій домінанті *ага́ йо*, виступають усталені вислови «*вас ни́ замкну́ло*», «*найшли́ дурно́го*», «*б'і́жу, шо́ гаи́ се зашпо́рту́йу*», «*ви го́н 'і́ рот утво́рити*», «*б'ирше́ н'іч'о́ ни хо́ч'їте?*», інваріантне значення яких чітко окреслює персональну комунікативну лінію адресата, його негативну оцінку почутого; тобто виділені, а також й інші мовні одиниці, наявні у мовленнєвих актах, виступають значущими засобами вираження комунікативної позиції адресанта, означуючи різні напрямки втілення ілокутивних сил його й адресата.

У кожному з наведених сегментів тексту *ага́ йо* – це насамперед виразник конфліктності, когнітивний і емоційно-оцінний знак, інтенційно зорієнтований на досягнення адресантом перлокутивного ефекту.

¹ «*Е: / та́ то га́зда / ў не́го хати́ под бл'ехо́ў*»; «*Е: / та́ іна́к і ни мо́гло́ б́ути / йéк ви та́ке мо́гли подума́ти ?*»; «*И:ї́ / н'іч'о́ ни ка́ў / але́ ік ота́ке́ говори́ти / то л'і́пше ц'і́хо сид'ї́ти*».

² «...імплікатури мовленнєвого спілкування (імплікатури дискурсу) – це прагматичні компоненти змісту повідомлень, мовленнєвих жанрів, дискурсів, які виводяться адресатом з контексту спілкування завдяки знанню комунікативних принципів, максимум постулатів та конвенцій спілкування» [1, с. 63].

Ще одним засобом – носієм комунікативно-прагматичних значень – у тюдівському говірковому дискурсі є слово *алле*¹. Ця мовна одиниця як вагомий семантичний і оцінний маркер у висловленні виражає високу міру вияву ознаки і є носієм значення «дуже».

Як правило, *алле* включене в ті фрагменти мовомислення, що пов'язані насамперед із побутово-господарською, обрядово-процесуальною діяльністю, з тими сферами, де мовцеві важливо актуалізувати асоціативно-образний потенціал мовної одиниці, окреслити емоційно-оцінний вектор його розгортання, виявити різні типи оцінки стосовно чогось – естетичну, етичну та ін. Наприклад: «*Ал:е ф'айна дон'ка у Івана / шо ф'айна / то ф'айна / понад усії Т'удиу*»; «*Ал:е дош':ік / даўно тако́го ни було / тики ни було сегол'ита*»; «*Ал:е бануже́ц / вітко / шо йіс ни пошкудувала до́броїї сметанки* »; «*Ал:е вес 'іл'е / ну то на тако́му вес'іл'у вартуй і побути ход'би рас у жит'у / йек то ўс'о ф'айно провадилосе / одно за однім / йо:ї / і йек ф'а йно л'уде набувалисе*»; «*Ал:е дол'удний цес хло́пец*»; «*Ал:е йісте до́бре / Йуц'ку / йіму витпов 'іли / фал'у вас за т :о / бо каў вам гезде / ни ко́ждей мих би отак риўно ск азати / і так уйїзати слово до слова / так / шо ни наслухаўбисе*».

Виражаючи позитивну оцінку чогось, мовець використовує цю мовну одиницю і як елемент ряду синонімічних висловлень, що виступає вербалізатором інтенцій мовця і водночас виконує когерентно-когезійну функцію в тексті. Наприклад: «*Ал:е до́бре / шо до́бре / то до́бре / вітко бога́то йїз дала до́кладу / бо йна́кше ўно би ни було таке*»; «*Ал:е ф'айне / ну то таке / шо ф'айн'іш:ого ни мо́же бу́ти / шит'е гаи с'м'йїец:е / таке веселе*»; «*Ал:е ч'ісан:а ц':а робота / та де: / куда: / н'іхто краи:е йїї ни зроби / тики н'іхто / мої / йек йіс ф'а йно наўч 'еласе шити*»; «*Ал:е йїз до́бре купила / та це та́кії ліжник / йо:ї / та́кії / шо краи:ого н'ігде ни найдеш / йе шо кінуті ў поўницю*»; «*Та то таке / шо гаи ни знайу / йек сказа́ти / ал:е до́бре / напраўду / слиў бракуйї / аби́х сказаў / іке ўно / страшно́ смаи́не*».

У слові *алле* закладена амбівалентність, що виявляється на синтагматичному й асоціативно-образному рівнях. Така семантична двовекторність дозволяє мовцеві (залежно від комунікативної мети) включати цю одиницю в такі типи висловлень, які за функційно-стилістичними й комунікативно-прагматичними характеристиками є протилежними.

Наприклад: «*Ал:е до́бри і (дога́дливий, дол'удний, інте́ресний, мн'ікон'киї, робитний, розу́мний, смаи́ний, солоткиї, ф'айний, ц'ікавий (до роботи), ч'єстиї*»;

«*Ал:е бру́дні і (брун:ій), вон'єч'її, гнилії (лінивий), грус'киї, кустр'убатий, лутавий, неўкритний, нипосид'уч'її, нич'єстиї, потайнії*» та ін.

¹ Голянич М.І. Мовний портрет села Тюдів. Т.1. С.31.

Розглянемо функційне навантаження слова *але* в тексті, звертаючи увагу на особливості реалізації в ньому комунікативно-прагматичних компонентів змісту: «*Ал:е розумни ї / такий зарозумний / ік ч'ін / ік ч'обит / ік рускал' / ік ни знайу / шо / бо хто паишу продайе за так 'і грош'і? / по дєс 'ім' гриўн'їў за сџтик / та це с 'м'іх / кўри с такоґо с'м'їўуц:е / н'ї / ни с'м'їўуц:е / а реґџч'ут / мої / каўт мижи собџџ / ікій цес ч'олов'ік дурний / И:ї / та бо то у вер 'х'ах / шо би вин с тим паслџм робїў? / Наї буде / але шџбі за так 'і грош'і вид:ав'ати пол'енку / то наї це шл'ах трафи».*

Вага слова *але* в наведеному тексті полягає в тому, що воно є значущим смислотвірним засобом у висловленнях-репліках адресанта – у вербалізації його ілокутивних сил.

«Відкриваючи» діалогічну взаємодію комунікантів (*але* є першим в ініціальній репліці адресанта), це слово разом із семантикою й асоціативно-образним наповненням порівняльних структур, що утворюють градаційний ряд, підсилює прагматичну спрямованість висловлень адресанта стосовно оцінки ним дій третьої особи, про яку мовиться: «*Ал:е розумний / такий зарозумний / ік ч'ін / ік ч'обит / ік рускал' / ік ни знайу шо*».

Як бачимо, *але*, сприяючи формуванню негативної, оцінно-оксиморонної тональності тексту [*Ал:е розумний..., ік ч'ін*], тим самим допомагає актуалізувати закладений у всьому тексті конфронтаційний характер спілкування комунікантів, а отже, реалізувати й ті комунікативно-прагматичні компоненти значення, які пов'язані з діалогічною взаємодією мовців.

Таким чином, виділені мовні одиниці – це комунікативно-прагматичні маркери в гуцульському говірковому мовленні. Вони беруть активну участь у формуванні смислів, що утворюються в процесі взаємодії комунікантів і відбиті у тексті як дискурси.

Література

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія / Флорій Бацевич. – Львів: ПАІС, 2010. – 336 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Флорій Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 342 с.
3. Голянич М. І. Мовний портрет села Тюдів. Словник у 2-х т. Т. І. А–М / Марія Голянич. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2018. 1000 с.
4. Гадамер Ганс-Георг. Про інстинність слова // Гадамер Ганс-Георг / Герменевтика і поетика / Вибрані твори / Пер. з нім. К.: «Юніверс», 2001. – С. 28–50.
5. Етимологічний словник української мови. У 7 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – Т.3. 552 с.

6. Потебня О. О. Естетика і поетика слова: збірник. Пер. з рос. / Упоряд., вступ. ст., приміт. І.В.Іваньо, А.І.Колодної. – К.: Мистецтво, 1985. –302 с.

FEATURES OF IMPLEMENTATION OF PRAGMATIC COMPONENTS OF MEANING IN DIALECT DISCOURSE

Mariya Holyanych

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76018, Ivano-Frankivsk, street Shevchenko, 57*

This article delves into the semantics of linguistic units that play a significant role in expressing pragmatic components of meaning in the Hutsul dialectal discourse. Primarily, attention is drawn to intra-formal lexemes - words with a distinct internal form, as they serve as carriers of evaluative and associative-imagistic meanings in dialectal texts, contributing to the formation of semantic multi-layering within the text.

Included in addresser-addressee relations, these units are instrumental in expressing illocutionary forces of the speaker and achieving perlocutionary effects. The article, in particular, explores the semantics of the intra -formal lexeme "LUTAVIÉK" (a type of traditional Hutsul footwear) and demonstrates its correlation with the cognate word-formational nest as a means of expressing the corresponding concept. This is because the internal form of a word represents a conceptual feature inherent in the word, which carries not only conceptual content but also various types of associations and images, all of which are significant within the text as a communicative-pragmatic whole.

It is proven that the mentioned word, like any other with a pronounced internal form, can function as an exponent of various types of pragmatic components of meaning within dialectal discourse, thus facilitating the actualization of the intentions of communicants during their speech interaction.

The character of semantics of such linguistic units as "AHA YIO" and "ALLÉ" is also explored, revealing their functional load in various fragments of spoken discourse. Particular emphasis is placed on their ability to enhance the communicative-pragmatic orientation of expressions in which they are used.

Keywords: *addresser, addressee, internal form of the word, implicature, communicative meaning, speech act, pragmatic component of meaning, text (discourse).*